

ДО ПИТАННЯ УВЕДЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВІДМОВУ У ПРИЙНЯТТІ ТА РЕЄСТРАЦІЇ ЗАЯВИ ЧИ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Артем Євгенович ГОЛУБОВ,

*кандидат юридичних наук, старший науковий
співробітник, доцент кафедри права
Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського «Харківський
авіаційний інститут»;
заступник директора
Науково-дослідного інституту
публічної політики і соціальних наук
<https://orcid.org/0000-0001-8608-4206>*

До числа завдань кримінального провадження відповідно до ст. 2 КПК України віднесені, зокрема такі положення як: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. Безумовно, умовою та одночасно засобом ефективного виконання цих завдань є своєчасне, швидке, а часом і невідкладне відкриття кримінального провадження уповноваженими на це державою правоохоронними органами та їх посадовими особами.

Мабуть тому відкриття кримінального провадження має відбуватися з перших хвилин подання заяви про вчинене кримінальне правопорушення (кримінальний проступок або злочин). Хотілося б відмітити, що наведене бачення підходу до визначення характеру способу реагування на кримінальні правопорушення можна вважати таким, що у більшому ступені відповідає вимога та змісту ст. 3 Конституції України. І це тому, що такий підхід сконцентрований на пріоритетному захисті прав, свобод та законних інтересів осіб, які зазнали їх неправомірного обмеження чи порушення.

Саме тому з метою забезпечення виконання вказаних вище завдань у такий спосіб - спосіб швидкого та ефективного реагування на кримінальні правопорушення, з метою включення його до змісту практичної діяльності органів досудового розслідування та органів прокуратури, свого часу законодавець при розробці та ухваленні проекту нового КПК України скасував доволі формалізований порядок порушення кримінальної справи. На його заміну було уведено докорінно нову процедуру - процедуру відкриття кримінального провадження. Сутність останньої втілено у низці положень ст. 214 КПК України, які забезпечують її швидкість (невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне), законність (початок розслідування тільки після внесення відповідних відомостей до ЄРДР та недопущення здійснення досудового розслідування до

цього моменту), а також гарантованість для особи (обов'язок слідчого, дізнавача, прокурора прийняти та зареєструвати заяву чи повідомлення про кримінальні правопорушення, а також не допущення відмови у цьому). Така процедура мала забезпечувати ефективний захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень та виконання інших завдань кримінального провадження.

Однак на практиці мають місце непоодинокі випадки, коли слідчий, прокурор відмовляють особі у внесенні заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР або не реєструють їх саме як заяву про таке правопорушення і відповідно не починають досудове розслідування. Така ситуація, на жаль, не відповідає тій ідеї розробників КПК України, яку було втілено у цьому кодексі у вигляді концепції швидкої та ефективної процедури реагування на кримінальні правопорушення. До того ж, на погляд автора, виникає певна колізія між самим фактом відмови з боку слідчого, прокурора у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення та змістом окремих засад кримінального провадження, зокрема верховенства права та публічності. Такий ста підхід до реалізації норм про відкриття кримінального провадження у правозастосовній практиці негативно позначається на ступені захищеності прав, свобод та законних інтересів особи, рівні захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень. Зокрема, про це свідчить велика кількість скарг до слідчих суддів з приводу оскарження бездіяльності слідчих, прокурорів щодо неприйняття та невнесення до ЄРДР заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення.

Причиною цього, як засвідчує системно-структурний аналіз положень ст. 214 КПК України, є те, що вказана стаття, як зовнішня форма відображення кримінальної процесуальної норми, яка регламентує порядок відкриття кримінального провадження, фактично містить тільки два основних елементи правової норми – гіпотезу та диспозицію. Однак такого важливого і невід'ємного елемента правової норми як санкція, ані ця стаття, ані інші статті КПК не містять. Не передбачено або не охоплюється така поведінка слідчого, прокурора і санкціями статей інших нормативно-правових актів (КУпАП чи КК України).

Відсутність санкції за невиконання слідчим, дізнавачем, прокурором обов'язку невідкладного, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне їх реєстрацію, а також не допущення з їх боку відмови у прийнятті та реєстрації таких заяв і повідомлень, призводить до неможливості виконання правовою нормою свого призначення. Відповідно, наслідком такого браку конструкції правової норми є недоліки правового регулювання питання початку кримінального провадження. Найбільш негативним наслідком цього є неналежне забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а сама можливість ефективного захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень залишається під сумнівом.

Відповідно, з метою усунення вказаного недоліку необхідним є внесення законодавчих змін в частині доповнення КПК України, зокрема статті його 214, текстом, який би містив опис санкції за відмову, принаймні

необґрунтовану відмову, в прийнятті та реєстрації з боку слідчого, дізнавача, прокурора заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення. Хоча, на погляд автора, будь-які заяви чи повідомлення, в яких йдеться про кримінальні правопорушення, підлягають прийняттю та реєстрації незалежно від суб'єкта їх подання та їх змісту.

Завдяки доповненню кримінальної процесуальної норми, яка регламентує порядок відкриття кримінального провадження, таким елементом як санкція – вказана відмова має тягнути за собою для слідчого, дізнавача, прокурора передбачену законом юридичну відповідальність. Залежно від характеру наслідків, які наступили через відмову в прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, юридична відповідальність цих посадових осіб може наступати як у формі дисциплінарної, адміністративної, так і кримінальної відповідальності. Як вбачається, такі зміни задні позитивно вплинути на стан виконання як в цілому завдань кримінального провадження, так і покращать рівень захисту прав, свобод та законних інтересів осіб, які зазнали їх неправомірного обмеження чи порушення.

Щодо перспектив подальшого дослідження наведеної у доповіді проблеми слід назвати такі питання як: встановлення та аналіз типових підстав для відмови у внесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення з боку слідчого, дізнавача, прокурора, узагальнення судової практики розгляду відповідних скарг слідчими судьями, а також встановлення підстав та найбільш доцільної форми юридичної відповідальності за невиконання слідчим, дізнавачем, прокурором обов'язків, передбачених ст. 214 КПК України.